

Brežņeva laiki Limbažos

Limbažu muzeja izdevums
Juris Pavlovičs 2022

1965 - 1982

Kas mēs šeit esam?

Jaunā Limbažu muzeja izstāde veltīta Brežņeva laikiem. Tā tos toreiz, starp 1965. un 1982. gadu, sauca un tādā gaisotnē dzīvoja, lai gan dzīvu Leonīdu Brežņevu tikpat kā neviens nebija redzējis un par viņa gaitām un darbiem stāstīja pasakām līdzīgas un, kā vēlāk izrādījās, lielā mērā nepatiesas baumas. Viņa vietnieks uz Latvijas zemes bija kāds Augusts Voss, ko Limbažos un novadā pazina tīri labi, no izklaides braucieniem un uzdzīves somu pirtī. Taču Voss un viņa atstātais mantojums izrādījās tik necils kā pelēks traips uz sienas un piemiņu laikam jau nav pelnījis. Tāpēc šis laikmets paliek vēsturē kā "Brežņeva laiki". Staigājot pa Limbažiem, zinoša acs pamanīs pēdas no krustnešu, zviedru, cara un Ulmaņa laikiem, bet no Brežņeva laikiem palikušo nevar pat nepamanīt, jo tas veido pusi pilsētas. Šīs ēkas, tāpat kā visos citos laikos un zem visām citām varām, būvējuši latvju zemes amata meistari, šai gadījumā - no Limbažu un Cēsu novadiem. Vecākās paaudzes limbažnieki, kas dzīvoja cauri šim laikmetam, cēla nevis mistisku komunismu, bet labāku dzīvi sev un saviem bērniem. No patiesās vēstures neko izdzēst nevar un mūsdienā Limbaži stāv uz daudzu iepriekšējo laikmetu pilsētas cēlāju un kopēju pleciem, ar padomju Limbažu periodu kā pēdējo starp tiem. Muzeja pienākums ir dot vietējiem ļaudīm un pilsētas viesiem skaidru priekšstatu par tiem laikiem un, izmantojot tās pašas tiesības, kas dotas kapu kalniņiem, atstāt strīdus par labo un ļauno aiz vārtiem, tik ilgi, kamēr atceramies, pārdomājam un pieminam. Jo bez pagātnes nav tagadnes un nebūs nākotnes!

Brežņeva laiki Limbažos

Limbažu muzeja izdevums
Juris Pavlovičs 2022

1965 - 1982

Hruščova septiņgade 1959 - 1964

Daudz kas no tā, kas raksturo Brežņevlaiku Limbažus, aizsākās dažus gadus agrāk, tāpēc ievada vietā mums jārunā par kāda cita padomju līdera - Hruščova laiku noslēgumu. No Kurskas zemniekiem nākušais Ņikita Hruščovs jaunības gadus pavadīja šodien par kara zonu kļuvošajā Doņeckas apgabalā un bija drīzāk ukraiņu nevis krievu dzīvesveida piekritējs. Būdams ļoti apķērīgs, bet mazizglītots censonis, kas iemācījās rakstīt tikai divdesmit gadu vecumā, Hruščovs visu mūžu palika sava prāta tumsības un apmātības varā, nodarot pasaulei vismaz tikpat lielu ļaunumu, cik labus un prātīgus darbus. Trim viņa apmātībām bija liela nozīme kā visas Latvijas, tā Limbažu novada vēsturē. Tuvāk piecdesmito gadu beigām Hruščovs nolēma, ka krievi, ukraiņi un baltkrievi ir viena "trīsgalvaina" izredzēto slāvu tauta, kam padota pārējā cilvēce. Ar to tika liktas saknes kā sarkanajam lielkrievu šovīnismam tā pašreizējam Ukrainas karam. Nekad negājis skolā un visu iemācījies pats vai apmeklējot kursus, Hruščovs uzskatīja garīga darba strādniekus par "baltročiem" un 1958.gada beigās pavēlēja apvienot vidusskolu ar darbu ražošanā. Iespējams, pati nopietnākā nelaime bija Hruščova ārprāta naidis pret jebkādiem augstāku spēku pielūgšanas rituāliem, kas lika viņam apkarot kā lielās reliģiskās konfesijas, tā tādus tautas svētkus kā latviešu Jāņi vai baškīru Sabantujs. Būdams pēc dabas sīkumaini melīgs, viņš atstājis nepatīamus memuārus, ko turpina citēt naīvi pētnieki. Varbūt ka Hruščovu var saukt par ukraiņu labdari, taču latviešiem viņš darījis tikai ļaunu vai vismaz neko no laba prāta.

Latvijā 1959.gada vasarā noslēdzās vairākus gadus ilgušais nacionālkomunistu jeb "berklaviešu" darbības periods. Būdami tikpat pārliecināti komunisti kā viņu krievu kolēģi, šie politiski naīvie latviešu cilmes partijas darbinieki bija noticējuši, ka viņiem dotas pirmtiesības valdīt Latvijā. 1959.gada jūnijā pēkšņi Rīgā iebrāukušais Hruščovs šo ilūziju sagrāva un mēnesi vēlāk notikušajā Latvijas PSR komunistu plēnumā vietējā latviešu tautības elite lielā mērā zaudēja varu. Lielākajās pilsētās krievvalodīgie sāka latviešu vajāšanas, liedzot viņiem tiesības strādāt uzņēmumos un iestādēs ar "krievisku" vadību. Latvijas vēsture pēc 1917.gada tika pārvērsta par melīgu murgu savārstījumu un no nopietnākiem kultūras aizliegumiem latvietību glāba tikai nepieciešamība uzturēt Baltiju kā skatlogu pret Rietumiem. 1959.gada novembrī par Latvijas galveno komunistu kļuva Arvīds Pelše, kurš vēlējās vienīgi tikt darbā Maskavā kaut vai uz paša tautiešu iznīkšanas rēķina. Līdz sešdesmito gadu beigām iestājās drūms laiks, kad latviešu zākāšana par dzimto valodu bija publiska un parasta lieta. Taču jānorāda, ka vienlaikus tika turpinātas tās Hruščova reformas, kas ievērojami uzlaboja arī Latvijas iedzīvotāju dzīves apstākļus - pensiju ieviešana, saīsināts darba laiks, dzīvokļu celtniecība, lielāka runas un preses brīvība ar Latviju nesaistītos jautājumos. Noguruši no atmiņām par kara un pēckara grūtībām, latviešu vairākums nespēja necerēt uz labāku nākotni, kas tagad tika saistīta ar tīri materiālas dabas jaunievedumiem un algu paaugstinājumu. To gadu preses optimisms bija lielā mērā paties.

Brežņeva laiki Limbažos

Limbažu muzeja izdevums
Juris Pavlovičs 2022

1965 - 1982

1959.gada janvārī gandrīz vienlaicīgi notika tautas skaitīšana, kas reģistrēja jau 4823 Limbažu iedzīvotājus un partijas kongress Maskavā, kur tika paziņots par īpašu "septiņgadu" plānu no 1959. līdz 1965.gadam agrāko piecgades plānu vietā. Septiņgade beidzās jau bez Hruščova, taču paliek vēsturē kā laiks, kad dzīves veids PSRS tika pārveidots pašos pamatos, augošas labklājības virzienā. Mēs šeit apskatīsim notikumus nevis PSRS impērijā vai Latvijā, bet tobrīd vēl pieticīgajos un presē par "lauku" pilsētu dēvētajos Limbažos.

Pie skulptūras pilsētas parkā 1960.g. sāk.

Kā būsiet ievērojuši, 1959.gadā Limbažos jau bija pusotras reizes vairāk ļaužu nekā divdesmit gadus iepriekš, taču līdz 1957.gadam nopietnāki celtniecības darbi pilsētā netika uzsākti. Filca fabrika, kas bija kļuvusi par stratēģiskas nozīmes uzņēmumu, jo apgādāja ar velteniem Murmansku un Arhangeļsku, nedarīja neko, lai uzlabotu savu strādnieku dzīves apstākļus. Limbaži daudzās lietās joprojām dzīvoja kā 19.gadsimtā, dzenot govīs pa neapgaismotām galvenajām ielām un vakaros un rītos izlaižot ielās niknus suņus. 1959.gada beigās piedzēries neliets gaišā dienas laikā sadūra ar dakšām nejauši sastaptu sievieti. Taču vienlaikus pirmos audzēkņus gatavojās uzņemt jaunā vidusskolas ēka kam, ja nebūtu kara, bija jātop uzceltai pirms divdesmit gadiem. Kultūrāli limbažnieki aizrāvās ar dambreti un šahu, izcīnot pilsētas mēroga turnīrus, sliktāk audzinātie dejoja kultūras nama estrādes orķestra spēlētos "bugi - vugi" - vismaz tā šīs skaņas dēvēja kritiķi. Starp Burtnieku ielu un dzelzceļu tika piešķirti 36 zemes gabali kolektīvajam augļu dārzam.

Brežņeva laiki Limbažos

Limbažu muzeja izdevums
Juris Pavlovičs 2022

1965 -1982

*Vecās koka apbūves nojaukšana
A.Bahmaņa (Parka) ielā pretīm kultūras namam
1950.-to g. beigās*

Nevar nepieminēt cilvēku, kurš toreiz kā partijas pirmais sekretārs vadīja robežās un platībā krietni mazāko Limbažu rajonu. Karls Ernestovičs Zorins bija dzimis 1921.gadā Omskas apgabalā, latviskas izcelsmes ģimenē. Nav iemesla uzskatīt, ka pirmajos divdesmit sava mūža gados viņš apzinājās sevi par latvieti. Taču 1941.gada decembrī krietna daļa uz Krieviju evakuējušos latviešu tika apkauta bezjēdzīgajos Maskavas kaujas uzbrukumos. Latviešu vienības vajadzēja papildināt ar visu, kas gadījās pie rokas un tam labi derēja arī sibīrietis Zorins. 1944.gadā artilērijas leitnants Zorins tika ievainots kaujās pie Kokneses un izmantoja šo apstākli, lai iekļūtu partijas nomenklatūrā kā "nacionālais kadrs". Leitnanta Zorina karjera rāda, ka viņš bija izcili izmanīgs cilvēks un vienmēr prata būt īstajā laikā un vietā. Pēc partijas bibliotekāra (bija arī tāds amats) darba Tukumā, 1952.gadā Zorins kļuva par Limbažu rajona partijas komitejas otro, bet 1958.gadā par pirmo sekretāru un paliek šai amatā līdz rajona likvidācijai 1962.gadā. Turpmāk Zorins strādāja LPSR Augstākajā padomē, 1973.gadā kļūstot par tās sekretāru. Viņa zīmīgākais paziņojums limbažniekiem un novadam tika oficiāli izteikts 1959.gada septembrī, lādot latviešu tautības iedzīvotājus par nepietiekamas cieņas izrādīšanu krieviskiem cittautiešiem, krievu valodas nelietošanu publiskos pasākumos un latviešu prasībām, lai dažādas runas un paziņojumi tiktu tulkoti latviski. Pateicoties Zorinam un viņam līdzīgiem darboņiem, Limbažos kopš kara beigām pastāvēja savrupa "krieviskā" zona, kuras klātbūtni varēja nojaut kaut vai pēc teksta šausmām restorāna ēdienkartēs.

Brežņeva laiki Limbažos

Limbažu muzeja izdevums
Juris Pavlovičs 2022

1965 -1982

Mēģinājumi pielāgot latviešu tradīcijas komunisma celšanas laikmetam sākās tūlīt pēc "berklaviešu" sagrāves. 1959.gada 2.augustā Limbažos tika rīkota visiem kopīga mirušo piemiņas diena, kuras īpatnībā bija tā, ka vispirms sērotājiem kopīgā gājienā bija jāpagodina Ķezberkalnā apglabātie padomju karavīri un citi pareizu uzskatu netaisītāji, pirms griezties pie savām pasaulīgajām bēdām. 1960.gada 13.novembrī šo svētku veicināšanas nolūkā notika svinīga Ķezberkalna kapu papildināšana ar no apkārtnes pārvietotiem kara laika apbedījumiem. 1961.gada 21.jūnijā tika rīkota Jaunatnes diena ar 113 pusaugu limbažnieku gājieni uz vidusskolu. Tai pašā 1961.gadā iznāca aizliegums svinēt Jāņus, kas tika solīts jau gadu iepriekš. Jānorāda, ka šai konkrētajā gadījumā tika apspiesti nevis latvieši, bet reliģiskā dzīve visas PSRS mērogā, jo Arvīdam Pelšem labpatika pieskaitīt Jāņus ticības rituāliem. Resursu, ar ko apspiest Jāņu svinēšanu, padomju režīmam nebija pat Rīgas apkārtnē, tādēļ Limbažu novads varēja atkal brīvi jānot jau no nākamā, 1962.gada. Nepareizas domas paredzēja izdzīt ar sportošanu. 1960.gada vasarā bija pabeigta pilsētas stadiona celtniecība, tādējādi izveidojot jaunu pilsētas kvartālu, kur ietilpa arī vidusskola un Jaunatnes parks ar estrādi. Pateicoties stadionam Limbažos sāka notikt dažādas plašāka mēroga sacensības un treniņi. Ēnas puse bija kauslīgu "sportistu" baru ierašanās ar nepatīkamiem starpgadījumiem pilsētas ielās. Daļai jauniešu prāts tomēr nesās uz citiem piedzīvojumiem un 1960.gads iegāja pilsētas kriminālchronikā ar parka alus kioska apzagšanu.

*Estrāde Jaunatnes parkā
1960.g. sāk.*

Brežņeva laiki Limbažos

Limbažu muzeja izdevums
Juris Pavlovičs 2022

1965 - 1982

Universālveikals Rīgas ielā 1960.g.

1954.

gadā tika atjaunots dzelzceļš līdz Limbažiem un uzbūvēta jauna stacijas ēka. Bija jāpaiet vairākiem gadiem, līdz Tīrgus ielā sākās dzīvojamo namu celtniecība, sākotnēji ar 8 - 12 dzīvokļiem, un tukšumu starp parku un staciju sāka aizpildīt ēkas. 1961.gada vasarā Tīrgus ielā tādas bija jau četras. Togad sāka veidoties jaunais pilsētas centrs pie Rīgas ielas, kura tapšanu aizsāka universālveikala-restorāna ēkas nodošana ekspluatācijā 1961.gada 29.aprīlī. Turpat blakus vasarā uzcēla tīrgus halli. Blakus slimnīcai ar arodskolnieku spēkiem būvēja bankas namu, kura celtniecība aizkavējās līdz 1962.gada janvārim un neizskatīgā būve tika smagi kritizēta pat oficiālajā presē. Limbažu novadpētnieku pulciņš 1961.gadā pirmo reizi sadūšojās un pieprasīja telpas pilsētas muzejam, bet līdz tam vēl bija tāls ceļš priekšā. Vienlaikus tapa estrāde un jau 1961.gada martā sāka strādāt tobrīd vēl sastatnēs stāvošais ūdenstornis. Cita starpā 1961.gadā Limbaži tika pie Artūra Bahmaņa piemiņas plāksnes. Ārpus sasniegumu uzskaitījuma palika pussimts individuālo "mazmājiņu", ko bija uzcēlušī pilsētas uzņēmumu strādnieki, kas vairs necerēja kādreiz tikt pie dzīvokļa. Vēlākajos gados šīs būves kļuva par iemeslu nikniem pārmetumiem izpildkomitejai, ka tādējādi tikusi izjaukta vēlākā daudzdzīvokļu apbūve. 1961. Limbažos bija raibs gads - beidzot bija sācis kārtīgi strādāt parka kino, rīkojot pat sešus seansus dienā, pie vienīgās atlikušās frizētavas jau no rīta stāvēja gara klientu rinda, vidusskolnieki sāka pildīt ražošanas klausas, jo bez diviem gadiem strādnieka darba stāža augstskolā vairs neuzņēma, restorāns lepojās ar jaunu palmu un veco ēdienkarti, bet blakus 320 tikko stādītajiem kociņiem zālāji aizauga ar nātrēm.

Brežņeva laiki Limbažos

Limbažu muzeja izdevums
Juris Pavlovičs 2022

1965 -1982

No 1962. līdz 1964.gadam galvenais būvobjekts Limbažos bija kultūras nama ēka, ko darbaspēka trūkuma un citu nebūšanu dēļ nodeva ekspluatācijā ar nokavēšanos 1964.gada jūnijā. Līdz ar to jauno Limbažu kodols, ko līdz ar kultūras namu tobrīd veidoja universālveikals un aizvien pieaugošais skaits trīsstāvu daudzdzīvokļu namu starp Rīgas ielu un staciju, bija izveidots. 1962. bija pēdējais vecā "mazā" Limbažu rajona gads. Togad Hruščova apmātības dēļ savu kulmināciju bija sasniedzis kukurūzas audzēšanas trakums un Limbažu novada zemkopji bija spiesti apsolīt, ka izaudzēs kukurūzu ar nobriedušām vālitēm arī vietējā tam nepiemērotajā klimatā. Limbažu teātris iestudēja lugu pēc Miervalža Birzes stāsta "Visiem rozes dārzā ziedi.." sižeta, sākās balonu gāzes piegāde un televīzori pārstāja būt deficīts, tādēļ limbažnieki tos iegādājās aizvien lielākā skaitā, pār spīti signāla uztveršanas grūtībām. 1962.gada jūnijā Limbažu stadionā notika draudzības sacensības starp vietējiem un Gruzijas sportistiem, ar to aizsākot dažādu sporta delegāciju viesošanas pilsētā.

*Limbažu kultūras nama celtniecība Rīgas ielā.
Namu atklāja 1964.g. pavasarī*

Taču līdz ar jauno 1963.gadu nāca rīkojums par Latvijas PSR rajonu apvienošanu un no 1963.gada sākuma Limbaži kļuva par vienu no agrākā apriņķa robežās aptuveni veidotā Valmieras rajona pilsētām. Tas bija nopietns statusa zaudējums, jo dažus turpmākos gadus Limbažus parasti minēja kopā ar vismazākajām pilsētiņām, kas nekad nebija sasniegušas īsta novada centra godu. Ielu asfaltēšana un apzaļumošana kā arī iepriekš plānotie celtniecības darbi turpinājās, taču jūtami mazākā apmērā.

Brežņeva laiki Limbažos

1963.

gada 9.jūnijā, kad Limbažos notika deju kolektīvu un pūtēju orķestru starprajonu skates, pilsētā ieradās Ukrainas kultūras darbinieku delegācija, kas apceļoja Latviju tobrīd notiekošo ukraiņu literatūras un mākslas nedēļas pasākumu ietvaros. Delegāciju vadīja Ukrainas rakstnieku savienības priekšsēdētājs Oļess Gončars un mītiņa laikā viens no viesiem - rakstnieks Jurijs Zbanackis, uzrunāja limbažniekus ukraiņu valodā. Jāpiezīmē, ka, sakarā ar paša Hruščova aizraušanos ar visu ukraiņisko, šāda rīcība drīzāk liecināja par labu gaumi, nevis patriotiskām jūtām, jo ukraiņu vārdu un izrunas lietošana pat publiski runājot krieviski tobrīd bija ne tikai atļauta, bet pat ieteicama. Kā izrādījās, Hruščova septiņgadei bija lemti tikai seši gadi. 1964.gadā, sasniedzot 70 gadu vecumu, viņa uzvedība kļuva aizvien neprognozējamāka. Lielāko daļu mūža bijis atturībnieks, tuvāk mūža nogalei Hruščovs sāka lietot alkoholu pāri mēram arī viesojoties ārzemēs. 1964.gada vasarā, apmeklējot Zviedriju, viņš apdzērās zviedru valdības klātbūtnē un pateica visu ko domāja par tuvākajiem līdzgaitniekiem Maskavā. Iespējams, tas bija pēdējais piliens, jo drīz pēc tam tika organizēta pret Hruščovu vērsta sazvērestība viņa faktiskā vietnieka Leonīda Brežņeva vadībā. 1964.gada 14.oktobrī Hruščovu atcēla no visiem varas amatiem, padarot par parastu pensijā aizgājušu ierēdni. Bija vajadzīgi vairāki mēneši, lai tauta apjēgtu, ka līdz ar līdera nomaiņu PSRS iestāties jauns, stipri atšķirīgs laikmets. Latvijas laukos 1964.gads drīzāk palika atmiņā ar pirmo lielo Kolorādo vaboļu uzbrukumu kartupeļu sējumiem.

Bankas ēka Burtnieku ielā